

hvad udgiveren vil med sit udvalg af kilder være ret afgørende. Det skal uforbeholdent anerkendes, at Weber med sine mange publikationer om KPD og tysk kommunisme og med den klare hensigt at gøre KPD mere salonfæhigt som forsknings- og politisk objekt har bidraget meget til at øge kendskabet til den tyske kommunisme og dens historie; der må dog osse fremføres skepsis over for Webers sigte, der i 1963 bl. a. blev omtalt således: »Die Geschichte des deutschen Kommunismus dürfte jedoch heute nicht nur für den Historiker interessant sein, denn sie spielt schliesslich direkt oder indirekt in die Politik hinein. Es muss jeder politischen Auseinandersetzung schaden, wenn anstelle wirklicher Kenntnisse vorgefasste Meinungen oder gar Wunschträume das Bild der anderen Seite formen« (s. 13). Selv om dette ikke længere står i Webers forord, selv om kildematerialet m.h.t. SED er udeladt, så er det dog utvivlsomt, at Webers målsætning stadig er at underbygge den politiske »Auseinandersetzung« med den tyske kommunisme. Jeg har tidligere (HT 12. rk, bind VI, 1-2, s. 369) omtalt Webers hovedthese m.h.t. KPD's udvikling i Weimarerrepublikken (og vel i det 20. årh.), og selv om Weber kan siges at beskrive en rigtig tendens i KPD, så må hans karakteristik af denne tendens og hvad den var udtryk for, dog siges at være noget kritisabel (jvf. kritikken af Weber hos *K.H. Tjaden*: »Der Begriff der »Wandlungen des Kommunismus« bei Hermann Weber«, *Das Argument* 63, 1971, s. 42-53). Just det samme forbehold må anføres over for denne kildesamling og Webers kommentering.

Dette forhindrer naturligvis ikke, at der i denne kildesamling, der er bygget kronologisk op og ordnet efter temaer som program, taktik, forholdet til Sovjet og den Kommunistiske Internationale, til SPD og fagbevægelsen etc., er medtaget mange væsentlige dokumenter til KPD's historie (ialt 131) så som f. eks. den Kommunistiske Internationales 21 betingelser, dens åbne brev til KPD fra 1925, Spartakus' og KPD's program, dog desværre ikke altid i fuldstændig version. Medtaget i udvalget er såkaldt officielle dokumenter, d.v.s. dengang offentliggjorte dokumenter, artikler, erklæringer, derimod ikke mere internt materiale, der osse kun i begrænset omfang er tilgængeligt.

Karl Christian Lammers

AKTEN der Reichskanzlei. Weimarer Republik. Herausgegeben für die Historische Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften von *Karl Dietrich Erdmann*.

Das Kabinett Scheidemann. 13. Februar bis 20. Juni 1919, bearbeitet von *Hagen Schulze*.

Das Kabinett Müller I. 27. März bis 21. Juni 1920, bearbeitet von *Martin Vogt*.

Das Kabinett Fehrenbach. 25. Juni 1920 bis 4. Mai 1921, bearbeitet von *Peter Wulf*.

Harald Boldt Verlag, Boppard am Rhein, 1971 og 1972. LXVII + 554 s., LXXI + 375 s., LXXX + 720 s. DM 60, DM 60, DM 80.

Det tyske rigskancelli, altså det bureaukratiske apparat der var knyttet til rigskansleren, fik som følge af Weimarforfatningens bestemmelser vedrørende forholdet mellem rigskansler, rigsregering og de enkelte rigsministre en vigtig funktion som formidler og koordinator af rigsregeringens politik, hvilket var en udvidelse af kancelliets arbejde i forhold til kejserriget. I denne centrale position blev rigskancelliet en enorm samler af aktstykker og for den historiske forskning dermed en vigtig samling af kildemateriale, idet alt materiale, der havde noget at gøre med rigsregeringen og dens politik, indgik hertil. Som følge af krigsforløbet findes det omfattende kildemateriale, der blev samlet i rigskancelliet under perioden 1871-1945, to steder, nemlig for perioden op til 1918 i Deutsches Zentralarchiv i Potsdam, DDR, og for tiden 1918-1945 i Bundesarchiv i Koblenz, BRD. Størstedelen af dette kildemateriale har allerede længe været tilgængeligt og anvendt af den historiske forskning.

Bundesarchiv har nu i samarbejde med den historiske kommission ved det bayerske Akademie der Wissenschaften påbegyndt en selektiv og kommenteret udgivelse af de enorme mængder af »Akten der Reichskanzlei«, dvs. kabinetsprotokoller, memorandaer, udkast, beretninger etc; foreløbigt gælder det Weimarrrepublikken og øjensynligt med et bind pr. regering, altså 21 bind ialt, idet akterne fra »Rat der Volksbeauftragten« er udgivet andensteds. Senere skal udgivelsen gå videre med det III. Rige. Dermed gøres en af de vigtigste kilde-samlinger til Tysklands politiske historie 1918-1945, om end i begrænset omfang tilgængelig for en større offentlighed.

På baggrund af dette forhold mellem det tilgængelige og det udgivne kildemateriale bliver udgivelsesprincipperne af stor betydning. Som indledning til udgivelsesserien har *Erdmann*, der sammen med Wolfgang *Mommsen* og Walter *Vogel* har forestået udgivelsen, redegjort for kildematerialet og udgivelsesprincipperne (bind 1). Specielt m.h.t. princippet ved udvælgelsen har *Erdmann* opstillet følgende målsætning: »Die für den Druck ausgewählten Stücke sollen die Haltungen, Zielsetzungen, Entscheidungen der Reichsregierung und der einzelnen Ressorts in ihrer Wechselwirkung und im Spannungsfeld der politischen und gesellschaftlichen Kräfte verdeutlichen. Kriterium der Auswahl ist die historisch-politische Bedeutung der Dokumente«, hvilket afgøres af udgiverne af de enkelte bind (s. XII, bind 1).

De tre foreliggende bind (nr. 1, 3 og 4 i serien) indeholder forskellige dokumenter fra regeringerne Scheidemann (118 stk), Müller I (143 stk) og Fehrenbach (252 stk). Udgiverne af de respektive bind, henholdsvis *Schulze*, *Vogt* og *Wulf* har i nogle indgående indledninger til de enkelte regeringer skildret regeringsperiodens politiske hændelsesforløb og redegjort for regeringens baggrund samt givet en karakteristik af regeringen og dens medlemmer; desuden har de forsynet de enkelte aktstykker med udførlige og nyttige realkommentarer, hvorved supplerende kildemateriale og litteratur er blevet inddraget eller anvist.

Indholdet af de tre bind må siges at være af noget varierende værdi. Det skyldes ikke alene kildematerialets beskaffenhed: f. eks. er der for regeringen Scheidemanns vedkommende store huller, således at bl. a. flere kabinetsprotokoller mangler; det varede osse et stykke tid, inden der blev etableret fast praksis m.h.t. udfærdigelsen af disse protokoller. Det skyldes endvidere, at det

var emner af varierende interesse, der optog de tre regeringer: regeringen Müller I f. eks. opfattede sig således kun som en overgangsregering, hvilket betød, at det ikke er den langsigtede politik, der sætter sit præg på de udgivne aktstykker.

Som helhed var det dog især de store udenrigspolitiske spørgsmål så som holdningen til Versaillestraktaten og senere opfyldelsen af dens forskellige betingelser, herunder især konkretiseringen af Versaillestraktatens skadeserstatningsprincip, der beskæftigede disse regeringer. I de udenrigspolitiske spørgsmål var det osse lettere at nå til enighed end i de indenrigspolitiske. Aktstykkerne giver et godt indblik i de interne personelle og saglige vanskeligheder, der var f. eks. i forbindelse med udarbejdelsen af Weimarforfatningen og især i forbindelse med forsøgene på at få opfyldt visse af dens løfteparagraffer f. eks. muligheden for at socialisere dele af den tyske industri. Weimarkoalitionen, der stod bag regeringerne Scheidemann og Müller I, havde dog en fælles interesse i at styrke det nye demokrati; det samme kunne ikke siges at være tilfældet med den borgerlige coalition under Fehrenbach, der kom til efter at Weimarkoalitionen havde mistet flertallet ved valget i juni 1920. Fehrenbach måtte finde støtte hos et parti, der i 1919 havde stemt imod Weimarforfatningen. Og dette skabte visse problemer for regeringen, der dermed kom til at genspejle den indenrigspolitiske mangel på stabilitet. Den manglende stabilitet og ro i Weimarrepublikkens første år var et emne, der naturligt optog alle regeringerne, idet de opfattede bevarelsen af ro og orden som et vigtigt anliggende.

Man kan med rimelighed diskutere værdien af at foretage udgivelser af dele af omfattende kildesamlinger. Med denne indskrænkning må de foreliggende bind, der er forsynet med gode person- og emneregistre, dog siges at være nyttige arbejdsinstrumenter til Weimarrepublikkens politiske historie og som følge af udgiverens realkommentarer osse en vejviser ved anvendelsen af de ikke-udgivne dele af Akten der Reichskanzlei.

Karl Christian Lammers

Heinrich August Winkler: Mittelstand, Demokratie und Nationalsozialismus.

Die politische Entwicklung von Handwerk und Kleinhandel in der Weimarer Republik, Studien-Bibliothek, Kiepenheuer & Witsch, Köln, 1972. 307 s. DM 46, Paperback DM 34.

Allerede i Weimarrepublikkens slutfase var det en kendt sag, at den tyske nationalsocialisme fandt særlig opbakning i den såkaldte »gewerbliche Mittelstand«, altså håndværk og detailhandel; denne middelstand kom da osse til at udgøre en del af den fascistiske bevægelses massegrundlag. Dette forhold er siden blevet bekræftet af den historiske forskning. Med den foreliggende bog har Winkler mere systematisk taget hele denne problematik op, og den grundlæggende og kildemæssigt velfunderede analyse af denne del af middelstanden og dens politiske udvikling under Weimarrepublikken er et forsøg på at give en forklaring på, hvorfor den gik over til nationalsocialismen; og det er Wink-